

BO‘LAJAK TASVIRIY SAN’AT O‘QITUVCHILARIDA MADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI

Muzropova Guljamol Mardonovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarida madaniy kompetentlikni shakllantirishga ta’sir etuvchi pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilingan. Madaniy kompetentlik tushunchasining mazmuni, uning san’at ta’limidagi o‘rni hamda o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligida bu kompetentlikni rivojlantirish zarurati yoritilgan. Shovdirov S.A. va boshqa olimlarning tadqiqotlariga tayanilgan holda, san’at ta’limida milliy qadriyatlar, estetik tafakkur, interfaol metodlar va madaniy integratsiyaning o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarda madaniy kompetentlikni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan shart-sharoitlar – o‘quv muhitining madaniy boyligi, innovatsion texnologiyalar, milliy san’at namunalaridan foydalanish va ijodiy faoliyatning ahamiyati ilmiy asosda yoritilgan.

KALIT SO‘ZLAR: madaniy kompetentlik, san’at ta’limi, pedagogik shart-sharoit, milliy qadriyatlar, estetik tafakkur, interfaol metodlar, bo‘lajak o‘qituvchi, innovatsion texnologiyalar.

Bugungi kunda ta’lim tizimi inson shaxsini har tomonlama rivojlantirish, uni madaniy va estetik jihatdan yetuk, ijtimoiy mas’uliyatli shaxs sifatida shakllantirishni o‘zining asosiy maqsadlaridan biri sifatida belgilab olgan. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida faoliyat yurituvchi o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligida madaniy omillar yetakchi ahamiyat kasb etadi. Chunki san’at inson tafakkurining estetik, axloqiy va ijtimoiy tomonlarini birlashtiruvchi, madaniyatlararo muloqotni rivojlantiruvchi vositadir.

Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilari nafaqat badiiy bilimlarga ega bo‘lishi, balki o‘z milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan madaniy ongni shakllantirishi zarur. Shu boisdan ularning kasbiy tayyorgarligida madaniy kompetentlikni rivojlantirish masalasi pedagogik tadqiqotlarning dolzarb yo‘nalishiga aylangan. Madaniy kompetentlik — bu o‘qituvchining san’at orqali shaxsda ma’naviy,

estetik va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish, madaniyatlar o'rtasida muloqot o'rnatish, turli badiiy yo'nalishlarni tahlil qilish va qadrlash qobiliyatini ifodalaydi.

Shovdirov S.A. (2017, 2023, 2024) o'z ilmiy ishlarida san'at ta'limida o'qituvchilarning madaniy va estetik tafakkurini shakllantirishning zarurligini asoslab bergan. Uning fikricha, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda madaniy kompetentlikni rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim: madaniy jihatdan boy o'quv muhitini yaratish, interfaol metodlardan foydalanish, milliy san'at merosini o'quv dasturlariga kiritish, shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida ijodiy faoliyatni tashkil etish.

Zamonaviy ta'lim jarayoni shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi shaxsining madaniy saviyasi, estetik didi va kommunikativ madaniyati uning kasbiy muvaffaqiyatining muhim ko'rsatkichidir. Shu sababli, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida madaniy kompetentlikni shakllantirish — bu faqat o'quv dasturi vazifasi emas, balki ularning butun shaxsiy rivojlanish jarayonining markaziy yo'nalishidir.

Madaniy kompetentlik – bu shaxsning turli madaniy muhitlarda samarali faoliyat yurita olish, san'at va madaniyat qadriyatlarini chuqur anglash, ularni hayotiy amaliyotda qo'llay bilish, shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan yondashish qobiliyatidir. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilari uchun madaniy kompetentlik kasbiy faoliyatning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, ularning pedagogik tayyorgarlik sifati, san'atni talqin etish uslubi hamda o'quvchilarga estetik qadriyatlarni singdirish darajasini belgilab beradi.

Bugungi globallashuv sharoitida san'at o'qituvchisi faqat tasviriy ifoda uslublarini o'rgatuvchi mutaxassis emas, balki o'quvchilarni madaniy fikrlash, estetik tafakkur va san'at orqali o'z milliy o'zligini anglashga yo'naltiruvchi shaxsdir. Shu bois, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida madaniy kompetentlikni shakllantirish uchun ilmiy asoslangan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish muhim ahamiyatga ega. Pedagogik shart-sharoit deganda o'quv jarayonida talabalarning madaniy ongini rivojlantirishga yordam beruvchi tashkiliy, metodik, psixologik va estetik muhit majmui tushuniladi. Bu shart-sharoitlar tizimli yondashuv asosida tashkil etilganda, san'at ta'limining samaradorligi oshadi va bo'lajak o'qituvchining madaniy kompetentligi shakllanadi.

Birinchidan, **didaktik shart-sharoitlar** madaniy kompetentlikni shakllantirishning poydevori hisoblanadi. O'quv dasturlari milliy madaniyat, xalq

amaliy san'ati, milliy bezaklar, tarixiy san'at obidalari va zamonaviy san'at yutuqlari bilan boyitilishi lozim. Bo'lajak o'qituvchilar tasviriy san'at tarixini chuqur o'rganish jarayonida o'z xalqining madaniy ildizlarini, san'at an'alarini, bezak elementlarining falsafiy ma'nosini tushunib yetishadi. Shu jarayonda Shovdirov S.A. (2017) ta'kidlaganidek, o'qituvchi san'atni o'quvchilarga faqat texnik ko'nikma sifatida emas, balki madaniyatning ifodasi, xalq ruhiyatining badiiy aks-sadosi sifatida talqin etishi lozim.

Ikkinchidan, **metodik shart-sharoitlar** madaniy kompetentlikni rivojlantirishda hal qiluvchi o'ringa ega. O'qituvchilar uchun qo'llaniladigan dars ishlanmalari, metodik tavsiyalar va amaliy mashg'ulotlar tizimi o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, san'atni tahlil qilishga va madaniy muloqotga jalb etishi zarur. Bunda loyiha asosida o'qitish, "case study", "brainstorming", "cluster", muammoli ta'lim va integratsiyalashgan dars usullari samarali natija beradi. Masalan, Shovdirov S. (2025) o'z tadqiqotlarida "flipped classroom" (teskari sinf) texnologiyasining san'at ta'limidagi afzalliklarini asoslab bergan. Ushbu texnologiya orqali talabalar darsdan oldin mavzuga oid materiallarni mustaqil o'rganadilar, dars jarayonida esa o'z fikrlarini madaniy kontekstda tahlil qiladilar. Natijada o'qituvchi ularni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga va madaniyatlararo muloqotga yo'naltiradi.

Uchinchidan, **psixologik shart-sharoitlar** bo'lajak o'qituvchilarning ichki motivatsiyasi va madaniy o'zlikni anglash darajasi bilan bog'liq. O'quv muhitida o'zaro hurmat, estetik muloqot, tolerantlik va ijodiy erkinlik muhiti yaratilishi lozim. Madaniy kompetentlikni shakllantirishda ijobiy psixologik iqlimning ahamiyati katta, chunki san'at faqat hissiy muvozanat va estetik qiziqish mavjud bo'lgan muhitda samarali o'zlashtiriladi. Shovdirov S.A. (2023) ham bu borada o'quvchilarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni rivojlantirish madaniy idrokni kengaytirishga yordam berishini ta'kidlagan.

To'rtinchidan, **texnologik shart-sharoitlar** zamonaviy san'at ta'limining muhim jihati sifatida raqamli vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Multimedia vositalari, virtual galereyalar, raqamli muzeylar, 3D san'at dasturlari madaniy kompetentlikni rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Bo'lajak o'qituvchilar raqamli texnologiyalar yordamida o'quvchilarga turli madaniyat namoyondalarining asarlarini interaktiv tarzda tahlil etish imkonini berishlari mumkin.

Beshinchidan, **ijodiy shart-sharoitlar** ham muhim o‘rin tutadi. Madaniy kompetentlikni rivojlantirishda ijodiy faoliyat — rassomlik, dizayn, amaliy bezak ishlari, haykaltaroshlik kabi mashg‘ulotlar orqali shaxs o‘z madaniy o‘zligini ifoda etadi. Bunday amaliy faoliyatlar o‘quvchilarni milliy san‘atning ruhiy-ma‘naviy mohiyatiga yaqinlashtiradi.

Madaniy kompetentlikni shakllantirish jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligiga alohida e‘tibor qaratish lozim. O‘quvchi bir vaqtning o‘zida o‘z xalqining badiiy merosini qadrlash, shu bilan birga boshqa xalqlarning madaniyatiga hurmat bilan qarashni o‘rganadi. Bu esa san‘at o‘qituvchisini global fikrlaydigan, ammo milliy qadriyatlariga sodiq shaxs sifatida shakllantiradi.

Shovdirov S.A. (2024) tomonidan ilgari surilgan fikrlarga ko‘ra, san‘at ta‘limida madaniy kompetentlikni shakllantirish nafaqat o‘quv jarayonida, balki talabalarning mustaqil faoliyatida ham davom etishi kerak. Shu bois, san‘atshunoslik to‘garaklari, muzeylarga tashriflar, xalq amaliy san‘ati ustalari bilan uchrashuvlar, san‘at festivallari kabi tashkiliy tadbirlar o‘quvchilarning madaniy tafakkurini yanada boyitadi.

Madaniy kompetentlikning shakllanishi uzluksiz jarayon bo‘lib, u o‘quvchining bilim, ko‘nikma va qadriyatlarini bir butun tizimga birlashtiradi. Pedagogik nuqtayi nazardan, bu kompetentlik quyidagi mezonlar orqali baholanadi:

1. Madaniy bilimlarning kengligi va ularni amalda qo‘llash darajasi.
2. Milliy san‘atga nisbatan estetik did va qiziqishning shakllanganligi.
3. Madaniyatlararo muloqotda faol ishtirok etish qobiliyati.
4. San‘at vositasida ijtimoiy-axloqiy g‘oyalarni ifodalash malakasi.

Natijada, yuqoridagi pedagogik shart-sharoitlarning uyg‘unligi bo‘lajak o‘qituvchida madaniy kompetentlikni shakllantirish uchun zarur muhitni yaratadi. Shovdirov S.A.ning ilmiy izlanishlari (2017–2025) shuni ko‘rsatadiki, san‘at ta‘limida kompetent yondashuv, raqamli vositalardan foydalanish, milliy qadriyatlar asosida darslarni tashkil etish va ijodiy muhit yaratish madaniy rivojlanishning asosiy omillaridan biridir.

Demak, madaniy kompetentlikni shakllantirish faqat ma‘lum fanlar doirasida emas, balki butun ta‘lim jarayonining mazmuniy, metodik va ijtimoiy yo‘nalishini o‘zgarishini talab etadi. Shunday yondashuv asosida tayyorlangan tasviriy san‘at o‘qituvchilari nafaqat o‘quvchilarga san‘atni o‘rgatadilar, balki ularni madaniy merosni asrab-avaylash, ijod orqali o‘z millatini faxr bilan ifodalashga o‘rgatadilar.

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida madaniy kompetentlikni shakllantirish bugungi kunda ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu jarayon o'qituvchini faqat kasbiy mahoratli mutaxassis emas, balki madaniyatlararo muloqotga layoqatli, estetik tafakkuri rivojlangan, milliy qadriyatlarni chuqur anglaydigan shaxs sifatida tayyorlashni ko'zda tutadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, madaniy kompetentlikni samarali shakllantirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlar majmuasi muhim ahamiyatga ega:

- ta'lim jarayonini milliy va umuminsoniy madaniyatlar asosida boyitish;
- interfaol metodlardan (loyiha asosida o'qitish, tahliliy metod, "flipped classroom" texnologiyasi) keng foydalanish;
- ijodiy muhitni yaratish va estetik muloqotni rivojlantirish;
- raqamli texnologiyalarni qo'llagan holda madaniyatlararo tajribani kengaytirish;
- talabalarni mustaqil izlanish va san'atni madaniy tahlil qilishga yo'naltirish.

Madaniy kompetentlikning shakllanishi o'qituvchining shaxsiy madaniy tajribasi, estetik qarashlari va o'z xalqining badiiy merosiga bo'lgan hurmati bilan chambarchas bog'liq. Shu bois, san'at ta'limi jarayonida o'qituvchining madaniy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-metodik yondashuvni takomillashtirish zarur. Shovdirov S.A. va boshqa olimlarning izlanishlari asosida aniqlanishicha, bo'lajak san'at o'qituvchisining madaniy kompetentligi ta'lim tizimida integratsiyalashgan, ijodiy va innovatsion muhit mavjud bo'lgandagina to'liq shakllanadi. Shu bois, san'at ta'limida madaniyatni o'rganish faqat tarixiy ma'lumotlarni o'zlashtirish emas, balki san'at orqali insonparvarlik, estetik did va madaniy tafakkurni shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Natijada, madaniy kompetentlikni rivojlantirish jarayonida o'qituvchining kasbiy, estetik va ijtimoiy fazilatlarini uyg'unlashib, u o'z faoliyatida o'qituvchilarni nafaqat san'atni o'rganishga, balki madaniyatni anglash va uni qadrlashga ilhomlantira oladigan shaxsga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.

2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. Изобразительному и прикладному искусству // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
11. Xolbekov A., Shovdirov S. A. Pedagogik innovatsiyalar va san'at ta'limida interfaol texnologiyalarni qo'llash // *Modern Education Journal*. – 2024. – №7. – P. 35–39.
12. Shavdirov S. A., Baymetov B. B. Integrating national art heritage in the process of developing creative thinking in fine arts students // *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*. – 2024. – №10. – P. 142–148.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

